

MACIERZYŃSKI (57) *ai*

a oraz e jasne (w tym w e 1 r. błędne znakowanie).

sg m N macierzyński (2). ◇ G macierzyńskiego (2); -ého (Z), -(e)go (1). ◇ A macierzyński (4). ◇ I macierzyńskim (1). ◇ L macierzyńskim (4). ◇ f N macierzyńską (3). ◇ G macierzyńskiej (8), macierzyński (1) *ZapWar*; -ěj (2), -(e)j (6). ◇ A macierzyńską (3) [w tym: -am (1)]. ◇ I macierzyńską (4). ◇ n G macierzyńskiego (6); -ého (1), -(e)go (5). ◇ A macierzyński(e) (2). ◇ I macierzyńskim (2). ◇ pl N subst macierzyński(e) (1). ◇ G macierzyńskich (9). ◇ D macierzyńskim (1). ◇ I f macierzyńskimi (1), macierzyński(e)mi (1) *SkarŻyw* (1:1). ◇ L macierzyńskich (2).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) w.

*Przymiotnik od „mac” ‘matka’; maternus Calep, Cn; matronalis Calep [w tym: o Matce Bożej w stosunku do Chrystusa (8), o Matce Bożej w stosunku do wyznawców (2), o zwierzęciu (1)] (57) : Calep 642b [2 r.]; Wielebney Panny Máryey ofiarowanie przenaństwoynieyże w pominamy/ która y godności mácierzyńskiey dośtąpiła/ y doskonałości pánieńskiey nie vtráčila *LatHar* 413.*

a. *W znaczeniu podmiotowym: wyrażony, popelniony itp. przez własną matkę (7) : Iezu ktoris boleści macierzynskiey sie vluthowawszy Ianowi/ á iey miłego zwolennika polecił. smi. sie nad nami. *TarDuch* C6; Mácierzynskim sie łzom nie dziwuję: [...] Gdy sobie w pominę/ żeś mátká/ nie gánię iż płáčezsz *SkarŻyw* [197], 179.*

*W połączeniu szeregowym (1): Przodkiem powye posdrowienie oyczowskie Braczkie y Macierzynskie od Krolow obwdw y Krolowey ych m. *LibLeg* 10/114.*

*Zwrot: peryfr. »ojcowskie i macierzyńskie łoże mazać« = popelnić kazirodztwo (1): iáko możesz nędzny oycze do ták wielkiey [...] łprośności/ przywodzić myśl swoię/ áby corká oycowkie y mácierzynskie łoże mázác miáła? *SkarŻyw* 487.*

*Szereg: »ojcowski, (albo, i) macierzyński« (3): fyn káždy nie powinien zá oycowki wyłtępek ćirpieć albo mácierzyńki. *BielKron* 9v; *OrzQuin* H. Cf Zwrot. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].*

b. *Taki, jaki charakteryzuje matkę, jaki zwykle okazuje, wypowiada matka (13) : poznał Sálomon prawie mácierzyńki głos ná rościęcie niezezwalájący/ y przyśádził iey żywe dziećię. *ModrzBaz* 89v; á twego Syná/ Páná mego y Bogá mego/ z łalkáwey twey mácierzyńskiey łzczodrośliwości/ zámną rácz prośić *SkarŻyw* 120, 200; ziednay mi to przyczyną twoią/ ábym y Syná twego miłego łalki/ y twoiey mácierzyńskiey przyczyny nigdy nie vtrácił. *LatHar* 47; *SiebRozmysł* H4v; *GosłCast* 34.*

*Wyrażenie: »miłość macierzyńska« [szyk 4:3] (7): tys mie boga ij człowieka twymi pierfiami panieńskimi kármila/ ij milofcią macierzynską milowala *OpecŻyw* 185v; *BiałKaz* I3; *SkarJedn* 250, 372; A mácierzyńka miłość we mnieby nie zgálla/ Choćiaby sie y łwicá moim ciátem pálla. *GórnTroas* 41, 63; *SiebRozmysł* K4.*

c. *Odziedziczony po matce, przejęty od niej; związany z dziedziczeniem w linii żeńskiej (20) : Miał też w łobie [Jagiello] wiele obyczáiw mácierzyńskich około czárow/ kthora byłá Rulfká *BielKron* 387, 27.*

*W przeciwstawieniu: »ojcowski ... macierzyński« (3): Owo iáko baczę/ dofyć tobie Okłza Oycowka/ á Trábá Mácierzyńka *OrzQuin* H; Bogiem ieft z iftności Oycowkiey/ przed wieki vrodzonym: człowiekiem ieft z iftności mácierzyńskiey w czásiech národzonym. *LatHar* 373; *SkarKaz* 484b.*

Wyrażenia: »część macierzyńska« (1): yakom ya nyevymyerzal (yemv) szlachathnemv Ianovy Rosobochowskjiemv czasczy macierzinskj kthora ma naymyenyv Suchodole *ZapWar 1527 nr 2307*.

»dobra, imienie, majętność macierzyńska(-ie)« = *bona materna JanStat [szyk 4:1] (3:1:1): UstPraw B4*; Gdy iey [*Pauli*] oycowłką y máćierzynłką máiętność mátká ná vbogie rošpražzáłá/ łtego miáłá kochánie *SkarŻyw 142*; łkázuiemy/ iż tylko ná ono potomłtwo włyłtkié dobrá oycowłkié cále z drugá częścią/ która ná nie z dźiału przynależć będzie/ włyłtkich dóbr máćierzynłkich/ [...] przez wólzákięgo łporu niech przypádná. *SarnStat [630] [idem 639], 587 źp, 639*.

»macierzyński rod« = *pochodzenie w linii żeńskiej (1)*: że oni wielcy Monárchowie. Kárzeł y Ferdinánt [...] łtego domu Mátki/ Krolowey Bony/ máćierzynłki rod łwoy wiedli *BiałKaz I2*.

»macierzyński rodzaj« (2): O tym máćierzynłkim docześnym rodzáiu [*Syna Bożęgo*] Ewángeliłtowie nápiłáli/ iáko im Duch ś. poruczył. *SkarKaz 483b, 484b*.

Szereg: »ojcowski i (albo) macierzyński« (4): Syn łtárfzy okrom częłci łwey włáłney/ przedáđ/ záłtáwić/ áni zbyć czáłtky bráckiey niemoże/ to wymuiąc ięłliby długi oicowłkie álbo máćierzynłkie zołtáły *UstPraw B4; BielKron 346v; OrzQuin.G4v; SkarŻyw 142. [Ponadto w przeciwstawieniach 3 r.]*

W przén (1): IÁka oliwłká máłá pod wyłokim łádem Idźie z źięmie ku gorze máćierzynłkim śłádem *KochTr 6*.

α. *W funkcji rzeczownika:* »macierzyńskie [sg]« = *dobra odziedziczone po matce (3)* :

Szereg: »ojczyste i macierzyńskie« (3): Aby mu podziękowanie vcziniely zdobri zapłaty Zoyciłtego y macierzinskięgo *ZapKościer 1587/72, 1587/74 [2 r.]*.

d. *Stanowiący część ciała matki lub jej włóki (14)* : *BielKron 110, 124*; Owłzem iá [*matkę*] zámorzywłzy ziedzą [*jaszczorki*] ścírów iey potym. Bo niź czáfu dorostá y niź látá máia/ Máćierzynłkim łie ścírwełm ták wychowywáią. *HistLan B3; GórnTroas 54*.

W charakterystycznych połączeniach: macierzyński(-a) bok, krew, pierś, ścirw.

Wyrażenia: »z mlekiem macierzyńskim« = *od urodzenia (1)*: że łię onych filozowłkich regułek y terminow/ práwie z mlekiem máćierzynłkim/ ták opili/ że łię z nich wólzumáć nie mogá *CzechEp 9*.

»od, u piersi macierzyńskich« = *w niemowlęcym wieku [szyk 3:1] (2:2)*: co łie tycze łyná Ianá/ tego iednego mamy/ kthorego broní oycowłka miłóść/ zwłáłzczá w młodych lećiech/ od pierłi máćierzynłkich w obce ręce dáć komu *BielKron 253; SkarŻyw 27; LatHar +7v*; O świętym Mikołáiu piłzą/ iż ięłzcze v pierłi máćierzynłkich pościć począł *SkarKaz 42a*.

»żywot macierzyński« = *matrix Vulg (5)*: *Leop 4.Esdr 8/8; CzechRozm 29*; To teź nowa łáciná/ áby pan Chrıłtus z żywotá máćierzynłkiego głos wypułścić miáł/ ktorym Ianá obżywił *NiemObr 144, 144; WujNT 541*.

[*Postać „macierzyński” w porównaniu z „matczyn” wykazuje (z wyjątkiem grupy b.) częstszą łączliwość rzeczownikami abstrakcyjnymi lub konkretnymi użytymi metonimicznie*].

Cf **MACIERZY**, [**MACIERZYNY**], **MACIERZYSTY**, **MATCZYN**, **MATECZNY**, [**MATSKI**]